

В.П. Котелевський,

директор Чернівецької обласної дирекції НАСК "Оранта",

М.С. Клапків, к.е.н., доцент.

Тернопільська академія народного господарства,

СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ

В статті пропонується в процесі вкладення інвестицій проводити страхування інвестиційних ризиків, щоб попередити неповернення кредитів. Наводиться досвід ЄБРР зі страхування інвестиційних проєктів. Пропонується розробити спеціальну програму страхування інвестиційних ризиків.

The paper suggests to carry out the investment risk insurance in the course of investment in order to prevent credit defaults. EBRD experience in the investment projects insurance is cited. It is suggested to develop a special program for the investment risk insurance.

Згідно Закону України "Про інвестиції" (стаття 1) інвестиціями вважаються всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1]. Отже, наскільки інвестиції здійснюються на умовах повернення через вартісний елемент (прибуток), або безвартісний (соціальний ефект), то настільки ж їм властивий кредитний характер. Тобто, інвестиції здебільшого здійснюються за рахунок фінансування кредитного типу. Саме тому Законом України "Про режим іноземного інвестування" (стаття 11), прийнятим 19 березня 1996 року, передбачено, що у разі припинення інвестиційної діяльності іноземному інвесторові гарантується повернення його капіталів у натуральній формі або у валюті інвестування без оплати мита,

а також доходів із цих інвестицій [2]. Дотримання умови повернення для внутрішніх інвестицій оцінюється на рівні економічної безпеки держави [3]. Змішаний фінансово-кредитний характер суті інвестицій впливає із визначення суті інвестиційних фондів – як “особливого виду фінансово-кредитних установ, що забезпечують посередництво в інвестиційному процесі.”[4]

Інвестиційною діяльністю визнаються такі практичні дії, які спрямовані на реалізацію інвестицій, якими передбачено придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно. Безумовно, значна частина інвестиційних цінностей може бути купленою за рахунок безпосереднього залучення кредитних ресурсів (інвестиційного кредиту), внаслідок чого генеруються кредитні ризики. Як стверджує професор С. І. Юрій, досвід функціонування новостворених підприємств переконує, що такі підприємства, як правило, потребують довгострокового кредиту, який використовується на оплату імпорту устаткування, технічної документації, будівельних робіт, тобто кредитні відносини складаються у сфері інвестицій, де ризик кредитування вкрай високий [5]. Отже, виникає об’єктивна необхідність страхування кредитів під інвестиційні засоби. У широкому плані страхування інвестицій може розглядатися як страхування тих об’єктів, обладнання, інженерних мереж та інших цінностей, які були придбані, збудовані, змонтовані або впроваджені в процесі реалізації інвестиційного проекту, якому здебільшого властивий інноваційний, непевний характер. Крім цього, оскільки інвестиційна діяльність націлена на отримання доходу, то він теж може виступати об’єктом страхування. Участь страхових компаній у цьому випадку буде зводитися до страхування ризику неповернення коштів, інвестованих третьою стороною у певний проект (інвестиції можуть бути у виді прямих фінансових вкладень або їх товарних еквівалентів, частіше всього – лізингу та інших. Конкретна форма інвестиції у цьому випадку не має значення). [6]

Кредити під інвестиційні засоби можуть мати як матеріальну, так і грошову форму. У першому випадку

кредиторами виступають безпосередні виробники і продавці інвестиційних засобів, у другому – зацікавлені фінансово-кредитні заклади, як треті особи. Як перші, так і другі, безумовно зацікавлені у своєчасному поверненні виданих кредитів, що і складає зміст страхового інтересу та підставу для укладення страхового договору. Саме з метою забезпечення їх повернення, практикується відповідна форма страхування, яку часто використовують виробники і торгівці інвестиційними засобами, а також кредитні установи, які надають середньотермінові кредити. Таке страхування покликане забезпечити інвесторів і продавців від ризику неплатоспроможності їх клієнтів. Саме із такими діями, окрім надання пільг кредиторами, окремі автори пов'язують надії на розширення кредитних відносин в інвестиційній сфері. Вони вважають за необхідне створення системи гарантій своєчасного повернення кредиту шляхом підвищення економічної відповідальності позичальників та введення страхування інвестиційних кредитів у спеціалізованих страхових компаніях, кошти яких повинні використовуватися на інвестиційні потреби. Гарантією повернення наданих кредитів має стати введення заставних відносин. [7] Саме таких правил дотримується Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) при наданні інвестиційних кредитів. В ході реалізації банком інвестиційного проекту обов'язковим є страхування активів від нормальних страхових ризиків, а вже для забезпечення кредиту банк вимагає заставу у вигляді рухомого або нерухомого майна, що належить одержувачу позики. [8]

На противагу до товарного кредиту, фінансовий інвестиційний кредит завжди оцінювався як малостраховувальний з причини вищого ризику та меншої впевненості у його поверненні. Тому приватні комерційні страховики, як правило, неохоче страхують фінансові кредити під товарно-матеріальні цінності інвестиційного призначення. Причинами неповернення такого кредиту виступають так звані інвестиційні ризики, які призводять до :

- часткової або повної втрати (неповернення) інвестицій;

- недоодержання (неодержання) спланованого прибутку від зроблених інвестицій;
- ліквідації юридичної особи (смерті громадянина – приватного підприємця) одержувача інвестицій;
- банкрутства суб'єкта підприємницької діяльності – одержувача інвестицій;
- додаткових витрат при реалізації застрахованої інвестиційної діяльності.

Цими ризиками можуть бути: “процентний ризик”, “валовий ризик”, “комерційний ризик”, “ринковий ризик”, “катастрофічний ризик”. Кумуляція цих ризиків призводить до зростання збитковості у сфері, охопленій інвестиційною діяльністю. [9] Саме тому приватні комерційні страховики, як правило, неохоче страхують фінансові кредити під товарно-матеріальні цінності інвестиційного призначення. За підсумками діяльності українських страховиків у 1999 році поступлення страхових платежів під страхування інвестицій зменшилися у порівнянні із минулим (1998 р.) більше ніж на половину і склали лише 165,6 тисяч гривень. [10] Ця тенденція має кілька підстав. Так, на думку спеціалістів український страховий ринок з причини своєї незначної ємкості та професійної невідповідності принципово поки що не здатний відповідати по ризиках, пов'язаних з інвестиційними проектами. [11]

Коли йдеться про страхування майнових цінностей інвестиційного призначення, то у широкому значенні його можна ототожнити із страхуванням звичайного майна від різноманітних ризиків. Однак, у вузькому розумінні, страхування інвестицій має свою специфіку, яка відрізняє його від страхування майна. Ця специфіка проявляється у тому, що страхуванню підлягає безпосередньо тільки сам інвестиційний процес, тобто лише процес фінансування та освоєння інвестицій (ведення будівельно-монтажних робіт, постачання та налагодження обладнання), а також страхування кредитних ресурсів, що спрямовуються в інвестиційний процес. У даному випадку страхування інвестицій не поширюється на вже завершені і здані об'єкти. Отже, особливістю управління ризиками в процесі страхування будівельно-монтажних

інвестицій є те, що страхується не лише замовник, а і підрядник. Адже підрядник теж має реальну економічну потребу застрахуватися від можливих претензій замовника, які можуть виникнути внаслідок неможливості виконання умов договору з причин, що не залежать від підрядника. [12]

Страховання інвестиційних ризиків передбачає також можливість захисту інвестора від ризиків, що виникають при конкурсному відборі (тендері) підрядників. З іншого боку, як на думку Віктора Базилевича, найбільший економічний інтерес для страховиків та страхувальників має страхування саме тих інвестицій, які дають прибуток, а тому саме підприємницькі та фінансові інвестиції все частіше стають предметом страхового захисту. При цьому, підприємницькі інвестиції розглядаються ним як вкладення фінансових та матеріальних ресурсів у реалізацію певного інвестиційного проекту. [13] Інші спеціалісти пояснюють дещо менший попит на страховий захист фінансових (банківських) кредитів тим, що при відчутті трохи більшої небезпеки, банк-кредитор із свого боку проявляє більшу обережність і, ненадійному, з їх точки зору клієнту, кредит у такому разі зовсім не видається. При кредитуванні короткотермінових, масових товарних поставок, дотримуватися такої лінії поведінки кредиторам стає значно важче. [14] Саме тому виникає гостра необхідність у розробці спеціальних програм страхування інвестиційних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.91 р., № 1560-ХІІ.
2. Слободенюк В.Д. Деякі питання іноземного інвестування в Україні // Фінанси України. - 1997. - № 6. - С. 58.
3. Барановський О. І. Інвестиційна безпека // Фінанси України. - 1998. - № 9. - С. 60.
4. Гроші та кредит. Підручник / За редакцією професора Б. С. Івасіва. - Київ: КНЕУ, -1999. - С. 358.
5. Юрій С. І. Спільне підприємництво: фінанси, кредит, валюта. - Тернопіль: Громада, - 1995. - С. 130.

6. Хорин Леонид. Организационные проблемы участия страховых компаний в инвестиционной деятельности // Страховое дело. – 2000. – № 3. – С. 37.
7. Смирнова О.О. Використання кредитних відносин у регулюванні інвестиційної діяльності // Фінанси України. – 1997. – № 6. – С. 33-35.
8. Лях О. І. Загальні проблеми інвестування та можливості залучення капіталів у економіку України // Фінанси України. – 1996. – № 7. – С. 34-38.
9. Залетов О. Страхування інвестиційних ризиків // Финансовые услуги. – 1999. – № 5-6. – С. 19-22.
10. Основні показники страхової діяльності у 1999 році // Україна. – BUSINESS. – 2000. – № 14 (463). – С. 3.
11. Страхование и международные гарантии инвестиционных проектах: сложности и перспективы // Зовнішня торгівля. – 1999. – № 3-4. – С. 153-156.
12. Осадець Семен, Клапків Михайло. Страховий захист інвестиційних потоків як передумова входження України у Європейський Союз // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль: ТАНГ, – 1999. – С. 127-129.
13. Базиленич Віктор. Страховий ринок України. – Київ: Знання, – 1998. – С. 131-134.
14. Kayser Ottmar. Bankversicherungen – Chancen einer Kooperation zwischen Kredit und Versicherungswirtschaft // Versicherungswirtschaft. – 1987. – № 5, 7. – С. 313.